

ДЕСТРУКЦІЯ СЕНСУ – ПСИХОЛОГІЧНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОСОБИСТОСТІ

DESTRUCTION OF MEANING IS A PSYCHOLOGICAL THREAT TO PERSONAL SAFETY

У статті проведено теоретичний аналіз терміна, сенс, розглянуто особливості його формування, вивчено процес впливу на психологічну безпеку особистості. Потреба у сенсі один з фактів людського буття. Сенс по собі не самотній і не самостійний, не може існувати без наявності у особистості обраної мети і мотивації. Без мети та мотивації – це лише образи, думки, мрії тощо. Для багатьох людей поняття сенсу є одним із найбільш заплутаних. Це тому, що людиною недостатньо розуміється саме слово сенс. Для пояснення сенсу є різні слова, які мають значення чи усілякі знаки. Слова набувають сенсу з індивідуальним досвідом людини. Символ це знак. Знак асоціюється у людини з певними об'єктами, думками, переконаннями, почуттями тощо у тій частині дійсності, яку цей знак представляє. Сенс є результатом перетворення значення або знака, якщо в особистості з'являється спонукання, пояснення того, що з нею відбувається. Тому будь-який об'єкт, реальний чи уявний, символ мають сенс, котрі можна вважати частково «міксом» з переживань, дій, які індивідом передбачаються у спогадах про ці переживання, спонукання, дії. У кожній людині існують як «великі» так і «малі» сенси. Через слово, промовлене, дозволяє говорити про сенс, які можуть особистістю усвідомлюватись і можуть не усвідомлюватись, але з реакцією на це. Безпека особистості полягає в тому, щоб усі сенси, які особистість має, були пізнані та усвідомлені. Неусвідомлення власних сенсів, деяких сторін свого життя не завжди нешкідливе. Людські потреби, маючи значення та зумовлені культурою, містять неповторний зміст, який дуже часто перебуває у протиріччі, у конфлікті зі значенням. Деструкція сенсу, тобто пов'язана із певним значенням, з погляду психологічної безпеки особистості, може створювати загрози, бути нерозв'язаною, а іноді й болючою.

Ключові слова: значення, сенс, сенсоутворююча функція, деструкція сенсу, загроза, психологічна безпека особистості.

The article carries out a theoretical analysis of the term, its meaning, examines the peculiarity of its formation, and studies the process of influence on the psychological safety of the individual. The need for meaning is one of the facts of human existence. The meaning in itself is not lonely and independent; it cannot exist without the presence of a chosen goal and motivation, it's just images, thoughts, dreams, etc. For people, the concept of meaning is one of the most confusing. In present, people do not sufficiently understand the word meaning itself. To explain, there are different words that have meaning or all kinds of signs. Words acquire meaning with individual human experience. A symbol is a sign. A sign is associated in a person with certain objects, thoughts, beliefs, feelings, etc. in that part of reality that this sign represents. Meaning is the result of the transformation of a meaning or a sign, if a person has a motive, an explanation of what is happening to him. Therefore, any object, real or imaginary, symbol has a meaning, which consider partly a "mix" of experiences, actions, which are predicted by the individual in the memories of these experiences, motivations, actions. Everybody have "big" and "small" meanings. Through the spoken word, it is possible to talk about the meaning, which may or may not be realized by the individual, but with a reaction to it. The security of the individual is that all the meanings that the individual has are known and realized. Unawareness of one's own meanings, some aspects of one's life is not always harmless. Human needs, having meaning and determined by culture, contain a unique meaning, which is very often in contradiction, in conflict with meaning. Destruction of meaning, that is, related to a certain meaning, from the point of view of the psychological safety of the individual, can create threats, be unresolved, and sometimes painful.

Key words: meaning, sense, sense-forming function, destruction of sense, threat, psychological security of a person.

УДК 159.923.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.41.29>

Рибальченко О.М.

аспірант кафедри психології та педагогіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Сенс – це значення, що набуває людина з життєвим досвідом. Сенс існує лише там, де є об'єкт, подія, факт чи слово і діяльний суб'єкт. Сенсова будова свідомості характеризує те, як особистість усвідомлює, сприймає, осмислює довкола себе Світ. У кожній особистості свій сенс, він неповторний та індивідуальний. З появою різних психологічних небезпек, виникає безліч і психологічних загроз, у яких іноді особистість у діяльності та поведінці неспроможна зрозуміти й усвідомити свої сенси.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як показує науковий досвід, вивчення сенсової сфери, її структури та механізмів сенсового регулювання залишається важливим і набув ще більшого значення у зв'язку

зі зростаючим соціальним запитом на вирішення багатьох практичних завдань, у тому числі, стратегій взаємодій і відносин людини в суспільстві, що динамічно розвивається. За останні десятиліття різноманітність досліджень сутності сенсу по-своєму розкривають цей феномен. Сенсова реальність як предмет наукового дослідження представлена у працях І. Абакумова, О. Анохіна, О. Асмолова, Є. Белова, Н. Зільбербранда, Л. Кагермазова, С. Кремплівської, О. Леонт'єва, М. Лук'яненка, І. Рудакова, Г. Строя, Є. Суботського та ін. Сенсоутворення (як сенсопородження, сенсоутворення) досліджували Б. Братусь, Н. Горська, Д. Леонт'єв та ін. Механізми сенсоутворення вивчали М. Годунов, С. Гуров, В. Кубарьов та ін. Стратегіями засвоєння сенсу, класифікації та

стратегії утворення особистісних сенсів, шляхи формування та способи трансляції сенсорних установок відображені у роботах П. Єрмакова, Є. Зоріна, А. Зеленова та ін. Зважаючи на неоднозначність і складність тлумачення психічного явища сенс, питання його вивчення в контексті загрози психологічній безпеці особистості вимагає уточнення. Вивчаючи сенс у структурі діяльності особистості, О. Леонтьєв, запроваджує поняття особистісний сенс. Спочатку вчений розглядав поняття сенсу характеристики реальних життєвих відносин як людини, і тварини. Біологічний сенс для тварини дослідником розумівся як ставлення до існування в середовищі, зв'язок з природою, коли сенс має лише те, що пов'язане із задоволенням потреб [2]. Людина має свідомий сенс, який, у свою чергу, опосередкований феноменом суспільної свідомості та значеннями як елементами цієї свідомості. Особистісний сенс, на думку О. Леонтьєва [3], це відношення між мотивом діяльності та метою діяльності, при цьому сенсотворча функція належить мотиву. Виниклий у діяльності сенс – це елемент людської свідомості. У межах свідомості сенс співвідноситься, зокрема, зі значеннями, висловлюючись через значущість. Ідеї Л. Виготського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва надалі отримали своє продовження у концепції сенсоутворень особистості таких вчених як О. Асмолова, Б. Братусь, Ф. Василюка та ін. На думку авторів, сенсоутворення визначаються як цілісна динамічна система, що відображає взаємодію всередині безлічі мотивів, що реалізують те чи інше ставлення до оточення, вони народжуються і змінюються в діяльності та виконують у ній регулюючу роль. За твердженням Ф. Василюка, регулююча роль сенсоутворень проявляється при усвідомленні та прийнятті їх як цінностей. Вивчення закономірностей та механізмів внутрішнього світу людини як особистості, що реалізує себе в діяльності та соціальній сфері, взаємовідносинах з оточуючими, є важливим та складним завданням. Спрямованість особистості як прояв змісту її сенсорної концепції впливатиме на вибір стратегій у процесі здійснення самореалізації [4]. Розвиток сенсорної сфери особистості збігається з періодом її активної індивідуалізації, проте психологічна складова цього процесу недостатньо вивчена. Досліджуючи процес трансформації багатьох взаємозв'язків у особистісне, сенсорне, сутнісне, дозволить людині самореалізуватися. Сенсова сфера людей з різним рівнем самореалізації у представників різних соціальних груп відрізняється якісною своєрідністю, що дозволяє стверджувати про унікальні сенсорні стратегії, динамічність компонентів сенсу особистості, індивідуальний спосіб осмислення тощо. О. Асмолов, І. Абакумов та ін., вивчаючи проблему сенсу та сенсоутворення, особли-

вості діяльності особистості звернули увагу на рівень сенсорного регулювання, систему сенсоутворень та зв'язків між ними. Для більш точного розуміння процесів, що відбуваються у сенсорній сфері людини, вчені, вивчаючи психологічні особливості особистості, з'ясували, як психічні явища представлені у психіці, як вони між собою пов'язані і як беруть участь у процесах сенсоутворень.

Неможливо повною мірою розкрити сутність понять безпека, безпека особистості, психологічна безпека особистості, без поняття – сенс. Поняття безпеки багатозначно залежно від її різновидів. Що породжує і безліч понять – безпека особистості. Але завжди є очевидним, що об'єктом, навколо якого виникають поняття про загрозу – це особистість. Загроза – це суб'єктивна ознака, що викликає у особистості необхідність захищатися від несприятливих подій. Під безпекою особистості, розуміємо сукупність надійних заходів спрямованих на фізичну та психологічну безпеку індивіда у навколишньому середовищі. Серед різновидів безпеки виділяють психологічну безпеку, що вивчає соціопсихологічні явища, які виникають у ситуації небезпеки для індивіда. Небезпека – це об'єктивна ознака, у якому виникає можливість заподіяння шкоди (збитку) людині від несприятливих подій. Психологічна безпека – це інтегрований комплекс, основними характеристиками якого є: відсутність зовнішніх небезпек, актуальний позитивний психічний стан, задоволення потреб індивіда тощо [5]. Припустимо, що психологічна безпека є об'єктивним явищем. Під психологічною безпекою особистості маємо на увазі індивідуальні психічні особливості, які захищають особу від ментального руйнування. Можна припустити, що психологічна безпека особистості – це суб'єктивне явище. Важливу роль психологічної безпеки особистості грає психологічна захищеність індивіда. Під якою слід розуміти відносно стійке позитивне емоційне переживання та усвідомлення індивідом можливості задоволення своїх основних потреб та забезпеченості, власних прав у будь-якій, навіть несприятливій ситуації у разі обставин, які можуть блокувати чи ускладнювати їхню реалізацію. Важливо зазначити, що несприятливій ситуації чи події в людини це лише показники наявності небезпеки. І доки ці показники не трансформувалися в категорії загроз, існує лише ризик ймовірності заподіяння збитку чи шкоди психіці людини [5]. За наявності таких моделей психологічних небезпек особистості, як: порушення ідентичності; неадекватність самооцінки; втрата самоконтролю; зміна рольової поведінки; втрата моральних орієнтирів; соціальна дезорганізація здатні виникати і умови, за яких виявляються психологічні загрози. Психологічна загроза, її рівень,

залежить від кількості і сили дії небезпечних чинників. І чим цих чинників стає більше, тим швидше небезпека переростає у психологічну загрозу, внаслідок чого може виникати деструктивна поведінка особистості.

У даній статті передбачається розглянути в межах обраних моделей психологічних небезпек, одну із загроз – деструкція сенсу. Під деструкцією сенсу розуміємо руйнування змістовних і значущих складових свідомості індивіда.

Мета статті – визначити як деструкція сенсу здатна загрожувати психологічній безпеці особистості.

Сенс пов'язан з мотивацією і обраною особистістю метою. Зміна однієї з компонентів моделей психологічної безпеки призводить до порушення стану свідомості особистості. З порушенням свідомості особистості можлива зміна сенсу, внаслідок чого здатна змінитися поведінка особистості. Своєчасне визначення загроз сприяє збереженню особистого сенсу у процесі обраної діяльності, а також дозволить особистості вчасно реагувати на свої дії та вчинки для досягнення обраної мети.

Подання основного матеріалу дослідження. Як зазначає В. Франкл, пошук кожною людиною сенсу – є головною силою його життя, а не другорядною раціоналізацією інстинктивних потягів [1]. На думку вченого, «сенс унікальний і специфічний тому, що він повинен бути і може бути здійснений тільки тоді, коли він досягає розуміння того, що могло б задовольнити його потребу в сенсі» [1, с. 8]. Під розумінням, слід вбачати «здатність досягнути зміст і значущість чогось і досягнутий завдяки цьому результат» [11, с. 250]. У кожній особистості розуміння не може існувати без конкретного поняття. Як правило, поняття, сприймається людьми як «психічне явище, властиве лише людині як елемент мислення, відображення суттєвого у феномені, закріплене словом» [6, с. 101]. Слід зазначити, що слово минає, складні етапи свого утворення доки воно стало для особистості сенсом. «Сенс – це перероблене особистістю значення чогось, відображуване, що стало відбитим, пов'язаним із ставленням до нього» [6, с. 135]. А набуває сенс значущість для особистості лише тоді, коли психічно відбитий об'єкт має для даного суб'єкта значення [6]. Через слово людина викладає свої думки у вигляді мови. Мова – це сукупність правил, за якими формуються речення та безліч наділених змістом чи значенням одиниць, що використовуються відповідно до цих правил [7]. Важливо також відзначити, що у вивченні поведінки та діяльності (дій) людини вплив сенсу не втрачено та не проігноровано. «По-перше, для особистості сенс можна розглядати як сутність: побаченого, почутого, сказаного, написаного тощо.

І по-друге, для особистості сенс слід розуміти як форму мислення, що склалася у процесі її повсякденній практичній діяльності» [5, с. 108]. Сенс – через свою складність, неоднозначність, невичерпність і до кінця не вичненість, багатьма вченими досліджувався по-різному. Л. Виготський [8], вивчаючи категорії, зміст і значення, представив теоретичну концепцію, у якій під час аналізу структури свідомості розділяв його системне та сенсове значення. У сенсовій будові свідомості, вчений запропонував розглядати значення як одиницю діалектичної єдності у психіці мислення та мови. Сенс формується особистістю і виступає в якості її психічної зброї, а сенсова будова свідомості – це характер узагальнень, з яких відбувається осмислення докільця. На думку вченого, поява системної та сенсової будови свідомості пов'язана з промовою. Виготський зазначав, що відносини між системною будовою свідомості та сенсовою не є зворотними процесами, тому що зміна сенсового значення веде до трансформації всієї колишньої системи психічних функцій. Розрізнення понять сенс і значення становлять основу для перетворень сенсу в акті роздуми. У живій промові кожної людини переважає сенс над значенням, а у внутрішній промові вона доводиться до абсолютної форми [8]. Трактуювання терміна сенс виходить за межі сукупності значень слів, що утворюють висловлювання. Стосовно слова йдеться про значення, стосовно промови – про сенс. О. Леонт'єв ввів теоретичне положення про сенсоутворюючу функцію мотиву. На переконання вченого, мотив у свідомості людини представлений опосередковано у вигляді суб'єктивного сенсу [8]. Через функцію сенсоутворення поняття мотиву виходить на суб'єктивний та особистісний рівень. Сенс створюється в результаті відображення суб'єктом відносин, що існують між мотивом і тим, на що його дії спрямовані як на свій безпосередній та усвідомлюваний результат (мету). Сенсоутворююча функція належить мотиву як особистісному, а не діяльнісному утворенню. Науковець зазначав, що не зовнішній стимул чи довільний спонукач, а тільки психічний, тобто внутрішньо перетворений образ – вторинний, створює суб'єктивний феномен. Виникаючи у діяльності, стверджував О. Леонт'єв, сенси стають одиницями людської свідомості, її суб'єктивними утворюючими. У свідомості сенс існує і реалізується у відносинах з іншими його компонентами, зокрема, зі значеннями, висловлюючись через них, видозмінюючи їх. Сенси зберігаються у єдності з потребами, мотивами, цінностями та емоціями тощо [8]. Мотив і сенс, міркував вчений, існують у нерозривній єдності, але вони не тотожні. Відносини між ними змінюються в походженні, і тільки в результаті з'єд-

нання з сенсом мотив стає стабільним і особистісним утворенням, а не зовнішнім, випадковим спонукачем. В сенсі О. Леонтьєв бачив продукт діяльності та сполучну ланку між свідомістю та діяльністю людини. О. Лурія вивчав сенс у його зв'язках із мисленням, промовою і свідомістю. Під сенсом Лурія розумів індивідуальне значення слова, виділене з об'єктивної системи вживання, тлумачень і зв'язків. Сенс, на думку вченого, складається з тих зв'язків, які мають відношення до повного моменту, до конкретної ситуації та особистості. Тому якщо значення слова є об'єктивним носієм системи зв'язків та відносин, то сенс – це виділення суб'єктивних значень відповідно до моменту, контексту та переживання [8]. Лурія зокрема зазначав, що референтне значення – це значення, як одиниця об'єктивної мови, а в плані соціально-комунікативного значення – це сенс, як одиниця комунікації, сприйняття того, що хоче висловити особистість і які мотиви її до цього спонукають. Як уявляв О. Лурія, внутрішня мова виконує роль психологічного механізму, що модифікує внутрішні суб'єктивні сенси у зовнішні мовні значення. П. Гальперін розглядав співвідношення значення та сенсу через індивідуальну практику. Значення, характеризує річ у її відношенні до інших речей, а сенс характеризує по відношенню до індивіда. Орієнтовна діяльність виступає головною функцією психіки та здійснює підготовку, регулювання та контроль поведінки особистості в змінюваних ситуаціях. Саме сенс, на думку вченого, може дозволити прогнозувати, показуючи цілісність ситуації та призначення об'єкта щодо потреб, мотивів та цілей діяльності (дій). Досягненням у вивченні сенсу в контексті дослідницької активності є перехід від поняття одиничної категорії до комплексних сенсоутворень – конструктів. Під конструктами Гальперін припускав позначення специфічної базової одиниці, ядра особистості. Як зазначав психолог, на відміну понять значення, значущі переживання, значимість, що перебувають у верхній площині свідомості, сенсоутворення (конструкти) розташовані «глибиною», всередині цієї свідомості [8]. Як властивості сенсоутворень науковець відзначав предметність, породжену у діяльності, відносну стійкість тощо. Теоретик когнітивістики Ф. Клікс [9], вивчав співвідношення абстрактних та вербальних компонентів розумових процесів, з одного боку, інтуїтивних та образів – з іншого. Вчений дійшов висновку, що творче мислення виникає при взаємодії компонентів. В пошуку проблеми якісних перетворень пізнавальних процесів та можливостей переходу до системних функцій вищої якості, дослідник зазначав, що «найважливіша передумова появи нової якості складається тоді, коли дві незалежно виникаючі для виконання

різних функцій системи вступають між собою у взаємодію» [9, с. 8]. У процесі такої взаємодії з'являється нова якість, де дві вихідні структури зберігаються у новому функціональному єдності як його підсистеми. Своє уявлення Ф. Клікс розкривав на ряді прикладів: формуванні предметних дій у людини, взаємозв'язку мотивації та пізнання, мовленнєвому мисленні, творчості. В. Вілюнас [8], досліджуючи проблеми психології мотивації та емоцій, вводить терміни вербалізований зміст і невербалізований зміст, виділяє сенсоутворення, які відображають ставлення впливів до задоволення потреб суб'єкта, при цьому вважаючи, що вони не можуть бути породжені діяльністю самої по собі. На думку дослідника, сенс мотиву характеризується як провідний сенс стосовно похідних сенсів, якими ситуативно наділяються цілі. Відносини сенсу та емоцій психологом розглядаються як прояв двох різних мов, що виражають єдиний світ упередженого у психіці людини. Емоція має описову мову, а сенс мову пояснювальну. Поняття особистісного сенсу та емоцій – розмежовуються, але біологічний зміст та емоції прирівнюються, зазначав науковець. За висновками Вілюнаса, переживання – це конкретно-суб'єктивна форма існування біологічного сенсу. Особистісний сенс отримує у свідомості лише додатковий розвиток, емоційною у ньому залишається лише основна, первісна частина. Іншої теоретичної позиції дотримувався Б. Сосновський [8], вважаючи, що мовні відмінності емоцій і сенсу, найімовірніше, існують, але вони походять від предметної віднесеності цих психологічних феноменів.

Вчений вбачав проблему, сенс «чого» чи переживання «чого» досліджується. Можливість збігу між цими предметами Сосновському уявлялася малоімовірною. У зв'язку з цим, як вважав психолог, невідповідно, лише мовна практика людини здатна розрізняти такі категорії, як почуття радості, її причина, сенс тощо. Науковцем експериментально було встановлено, що емоції не лише описують, а й оцінюють, тобто регулюють і по-своєму аргументують поведінкові реакції людини. О. Асмолов пропонує розглянути поняття динамічна сенсова система.

На думку психолога, сенсова установка актуалізується мотивом діяльності і є формою вираження особистісного сенсу у вигляді готовності до здійснення спрямованої діяльності [8]. Як вважав вчений, динамічна сенсова система похідна від діяльності суб'єкта, але має власний внутрішній рух, який визначається складними ієрархічними відносинами між складовими елементами системи такими як особистісні сенси, сенсові установки тощо. Відповідно до поглядів Б. Зейгарник [8], сенсоутворення здатні створювати регуляторну

систему та здійснювати функцію контролю життєдіяльності особистості. Завдяки наявності сенсоутворень виявляється можливою саморегуляція та саме усвідомлення людиною своїх вчинків. Як розуміла Зейгарник, процес сенсоутворення у особистості та виділення цілей пов'язаний з умінням самою особистістю «бути над ситуацією», усвідомити справжній сенс своїх дій (вчинків). Б. Братусь, вивчаючи трактування сенсу, розглядав перехід від сенсоутворень до поняття сенсової сфери як ширшої особистісної категорії. У розробленій науковцем цілісній концепції психологічного здоров'я наголошено на уявленнях про структуру і функції мотиваційно-сенсової сфери. На думку вченого, сенсова сфера становить особливу психологічну та своєрідну субстанцію особистості, визначаючи власне особистісний прошарок відображення. Братусь вважав, що існує дві сфери людської активності – це світ речей та світ ідей чи сенсів. Відповідно до цього вчений виділяв рівні психічного апарату, що закладені в основі психічного здоров'я, а саме: «імен-особистісний» (або особистісно-сенсовий), «індивідуально-виконавчий» (або індивідуально-психологічний) та психофізіологічний. Дослідник також звертав увагу на інтегративні можливості сенсу як моноліту інтелектуальних та афективних процесів. Виділені функції сенсоутворень, стверджував Б. Братусь, це лише стрижень майбутнього та моральної оцінки дій особистості [8]. В. Іванников, досліджуючи поняття, мотив і спонукання, запроваджує поняття мотиваційної дії як психологічного процесу щодо побудови спонукання. Як бачив науковець, спонукання відноситься до синтезу мотивів разом з сенсоутвореннями. На думку вченого, мотивація – це особлива внутрішня дія зі створення спонукання, як навмисне зміна сенсу дій, як механізм вольового регулювання [8]. Іванников також стверджував, що зміна особистістю сенсу дії здатна здійснитися не лише через реальну, а й через уявну ситуацію. О. Артем'єва, розробила підхід та виняткову систему уявлень про походження сенсу в предметній діяльності. Вчена запропонувала парадигмальну модель руху сенсу за шарами суб'єктивного досвіду особистості, а саме за перцептивний світ, картина світу, образ світу тощо. Авторка ідеї експериментально підтвердила гіпотези про існування суб'єктивних семантик об'єктів світу, а також розробила методичні прийоми для дослідження цього феномену. Сенс, вважала дослідниця, є наслідком взаємодії з об'єктом чи явищем у вигляді ставлення до них. Суб'єктивний досвід, на думку Артем'євої [8], одна із найважливіших аспектів розгляду образу світу, а особистісні сенси – це лише елементи структур суб'єктивного досвіду. За умовними щаблями розвитку науковець розрізняла:

перед-сенси – образні сліди, що зафіксовані в модальних властивостях, це шар перцептивного світу; саме самі сенси – це сліди всередині семантичного шару; особистісні змісти – складові образу світу, елементи структур суб'єктивного досвіду. В. Петренко [8], розвиваючи та розширюючи психосемантичний підхід, здійснює систематичне вивчення індивідуальних значень та особистісних сенсів індивіда. Спираючись в операційному та теоретичному плані на підходах інших фахівців, науковець реалізує свої нові ідеї. Так, експериментально, прочитуючи нотний запис особистісних сенсів іншої людини, дослідник дешифрував та реконструював свідомість респондента. Зокрема психолог зазначав, що бачення світу очима іншої людини полягає у реконструкції систем її індивідуальних значень. За твердженням Петренка, як свідомий образ має свою логіку актуального породження, так і індивідуальні значення та особистісний сенс є продуктом внутрішньої психічної діяльності. К. Платонов також звертав увагу на проблему сенсоутворень [8]. Запропонована концепція базової моделі динамічної функціональної структури особистості, поєднуючи в собі чотири процесуально-ієрархічних підструктури, включаючи накладення на ці підструктури здібностей та характеру є найяскравіший спосіб реалізації ідеї організаційного підходу до розуміння людини. На думку автора, умовне виділення «рядоположених» підструктур особистості: спрямованість, психічні процеси, досвід, біопсихічні властивості, здібності і характер, за сукупністю, мають не роздільний, постійний динамічний зв'язок між собою і відіграють важливу роль у виникненні мотиваційно-сенсових утворень. Зазначена модель психологічної структури особистості є теоретично вихідною і системоутворюючою. Науковець окремо зауважував, що «значення – це те, що психічно відбитий об'єкт (слово, знак, жест) позначає незалежно з його значущості для суб'єкта та сенсу його. Значення – поняття об'єктивне, а не суб'єктивної діалектики. А значущість – це значення, яке психічно відбитий об'єкт стосується тільки даного суб'єкта чи групи» [6, с. 45]. Значущість, на думку психолога, може бути біологічно або соціально обумовлена, невиразно усвідомленою або доходить до вітального рівня виразності. Д. Леонтьєв, досліджував категорії сенсу у рамках діяльнісного підходу, методологічно доповнив його онтологічним та феноменологічним аспектами. Вчений представив конструкцію єдиної системної концепції сенсової реальності. Як стверджував психолог, сенс об'єктів та явищ набувається лише в контексті життєвого світу суб'єкта – є системним. Для вивчення поняття сенсу необхідно виходити за межі самодостатньої особистості та звертатися до категорій життєвого світу та

життєвих відносин, без яких розуміння сенсорної реальності буде складним. На думку вченого, обґрунтовується розвиток сенсорної реальності, сенсорної тканини життєдіяльності та розглядаються питання сенсорного регулювання діяльності як основні характеристики людського способу існування та як конституюючої функції особистості. Сама людина, стверджував Д. Леонтьєв [8], здатна трансцендувати і сенсорну регуляцію, вийшовши на більш вищий рівень регуляції відносин зі світом, людина сама здатна вибирати і мати власний вибір. На думку М. Мамардашвілі [8], філософія також є механізмом переживання, що пояснює сенс. Мета філософії, зазначав мислитель, полягає у філософському акті, який є паузою, необхідною для єднання минулого, сьогодення та майбутнього, для заповнення буття та народження сенсу. Народження сенсу пов'язане з втратою звичної чи рутинної форми існування, з паузою у повсякденному бутті. Буття і сенс (свідомість) слід розглядати не як дві різні речі (сутності), а як єдиний континуум. Свідомість діяльна, а діяльність має сенс, тобто свідомо. Їхнє локальне існування неможливе, сенс – це діалектичний акумулятор думок, стверджував Мамардашвілі. Іншу філософську концепцію сенсу запропонував В. Налімов. На його думку, людина існує тією мірою, якою вона занурена у світ особистісних сенсів. Свідомість (поза людини) існує як семантичний континуум, відзначав вчений, але сенси у ньому до зіткнення з людьми не розкрито. Сенси лежать в основі світобудови. Це вічна і нескінченна сенсорна потенційність, що зберігає в собі всі як реальні, так і нереальні цінності змісту [8]. Як бачив Налімов, природа сенсу можна зрозуміти при порівняльному аналізі семантичної тріади «сенс – текст – мова». Сенси, що генеруються людською свідомістю, розкриваються через різноманітність культур – великих текстів, які існували, існують і існуюватимуть у майбутньому, констатував вчений.

Як показав наведений дослідницький матеріал, у психології приділяється велика увага проблемам особистісних сенсів, сенсоутворень, сенсорної сфери особистості, мотиваційно-сенсовим та потреба-сенсовим аспектам цілісної психіки, питанням сенсу у галузі психосемантики та суб'єктивної семантики. Разом з цим вченими неодноразово підкреслювалася особлива, духовна цінність сенсу у структурі людської психіки, розроблялися напрями та методи його емпіричного вивчення та специфічного виміру. Поняття сенс – це набагато ширше поняття, ніж значення. Сенс – співвідноситься чимось меншим до чогось більшого. Сенс – відносно автономний і пов'язаний зі словом. Сенс слова – динамічне та складне утворення. Так у внутрішній мові сенс слова переважає його значенням, має правила взаємодії

з іншими сенсами [10]. У суспільстві, зміна соціальної позиції людини вимагає інших думок її відносин до реалій, інколи це може призвести до переформатування всієї сукупності особистісного сенсу, а іноді драматично віддзеркалювати в таких явищах, як втрата себе і втрата сенсу існування [11]. Важливо зауважити, що «суб'єктивні переживання виконують функцію оцінки особистісного сенсу, сприяючи усвідомленню суб'єктом його стосунків до дійсності, їхньої значущості для нього» [11, с. 165]. При розбіжності суб'єктивних переживань і особистісного сенсу змінюється лише спрямованість суб'єктивних переживань, а особистісний сенс залишається без змін.

Поведінка кожної людини має свої мотиви та цілі, які пов'язані з тими потребами, які необхідно задовольнити. Змінюючи потреби, людина змінює мотиви своїх вчинків, вибрані цілі та пов'язані з ними сенси. У випадках, коли сенс руйнується або зникає і дії або поведінка носять загрозливий характер, то такі вчинки наражають на небезпеку особистість. Виникаюча загроза здатна торкатися нормальної психічної діяльності особистості, викликати сумніви і невизначеність. А сумніви і невизначеність можуть виражатися в скривленій або помилковій оцінці особистістю її дій, опинитися у спотворенні своїх побоювань чи переживань, спровокувати появу страху, стресу, депресії тощо. Тому для особистості, слід вважати, що деструкція сенсу – це процес руйнації результату мислення для реалізації свого нового цілепокладання [5, с.109]. Виходячи з цього, можна припустити, що в обраних нами моделях такий психологічний компонент – як деструкція сенсу, здатний наражатися на небезпеку і може загрожувати психологічній безпеці особистості.

Висновок із проведеного дослідження. Деструкція сенсу – як одна із загроз психологічної безпеки особистості, негативно і глибоко впливає на мислення у процесі діяльності (дії), поведінці людини. Сенс, що визначається особистістю індивідуально, і, зокрема, є власним психологічним конструктом, складається зі значення мотиву та обраної мети. Можна припустити, що з руйнуванням хоча б одного зі складових конструкту, порушення мотивації чи спотворення мети, сприяє виникненню іншого переробленого особистістю «значення значущого» і пов'язаним небезпечним ставленням до нього. Тільки зрозумілий і усвідомлений сенс здатний виступати своєрідним захистом особистості її впорядкованої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. К. Сельченко. Психология человеческих проблем. Хрестоматия. Мн.: Харвест, 1998. 448 с.
2. Леонтьев А. Деятельность, сознание, личность. А. Леонтьев. М.: Политиздат, 1975. 304 с.

3. Леонтьев. А. Избранные психологические произведения. В 2 т. Т. 2. А. Леонтьев. М.: Педагогика, 1983. 320 с.

4. О. Легун. Сенс, сенсоутворення, сенсожиттєві стратегії як динамічні характеристики особистості. Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації» № 2. 2011. 277 с.

5. Рибальченко О. «Психологічні загрози – компонент безпеки особистості». Науковий журнал із соціології та психології «Габітус». Випуск 32/2021. С. 104–109.

6. К. Платонов. Краткий словарь системы психологических понятий. М.: «Высшая школа», 1981. С. 173.

7. Солнцев В. Язык как системно-структурное образование. М., Главная редакция восточной литературы изд-ва «Наука», 1971. 294 с.

8. Сосновский Б., Лебедева Е. Психология руководителя: потребностно-смысловые аспекты: учебник для вузов. М.: Юрайт, 2021. С. 28–39.

9. Ф. Кликс. Пробуждающееся мышление. У истоков человеческого интеллекта. М.: «Прогресс», 1983. 302 с.

10. Кособукова О. Развитие представлений о смысле и личностном смысле в отечественной психологии. Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. Астафьева. Серия «Психология». 2009. № 1. С. 65–72.

11. Короткий психологічний словник. Л. Карпенка; За заг. Ред. А. Петровського, М. Ярошевського. М.: Політвидав, 1985. 431 с.